

Artikeln publicerades ursprungligen i *The Reporter* april—maj 1954.

Isaac Deutscher

Israels andliga klimat

Vad är en israel och vad är en jude? Frågan diskuteras ofta i Israel därför att förhållandet mellan Israel och världens judar är av stor betydelse för den unga staten. Många judar tror på Kibbutz Hagaluth, judarnas återkomst från länderna i Diasporan. I deras ögon befinner sig varje jude, som bor utanför Israel, i exil. Han har sina plikter mot Israel och den viktigaste plikten är att bli israelisk medborgare. Unga israeler, å andra sidan, speciellt sabras, som är födda och uppvuxna i landet, har inte någon känsla av att "tillhöra världens judar" och de betraktar därför inte "världsjudendomen" som något som hör till Israel. En del av dem går så långt att de är israeler, inte judar.

Skillnaden är kanske inte helt felaktig. Det är något ojudiskt över Israel: över bönderna, som kämpar mot öknen och förvandlar små bitar av den till vingårdar och olivlundar. Över soldaterna som kallblodigt betraktar araberna på den andra sidan gränsen. Över det folkliga medvetandet om staten och det mod med vilket befolkningen är villig att försvara sin stat mot yttervärlden.

"Känner du inte att vi judar har våra rötter här?", frågar man besökaren. Orden "rötter" och "rotlöshet" dyker ofta upp i samtalen. Den f.d. fången från de nazistiska koncentrationslägren, som lidit av gammal polsk antisemitism, och den rumänska järnridåns offer, har till sist fått en känsla av att han är hemma och trygg. Han uttrycker sin belåtenhet, sin lättnad och stolthet. Alltför ofta skär emellertid en falsk överton av nationalistisk mystik i örat, en mystik som inte går fri från rasism av typ "det utvalda folket" och som passar mycket illa med judarnas kyligt rationalistiska sätt att tänka. Men när allt kommer omkring så är Israel Zohars land, världsmystikens andra bibel och hemland för kabbalisterna, de som spann sina visioner på de näraliggande Safeds färggranna sluttningar ... Ändå är det något oroande med denna intensiva nationalistiska känsla som blandar sig i alla samtal med israeler från premiärministern ner till vägarbetaren.

Ben Gurion talar i bitter ton med mig om de judar som inte är sionister: "De har inga rötter, de är rotlösa kosmopoliter och det finns ingenting som är värre än det." Jag svarar då att han talar som Stalins propagandister till helt nyligen talade om judar i allmänhet. Han viftar protesterande med händerna:

"Nej, nej. Som landets premiärminister har jag alltid hållit fast vid att israelerna måste känna sig som världsmedborgare för att vara till fullständig nytta för sitt land. Jag smädar inte 'rotlösa kosmopoliter' på samma sätt som de gjorde det i Moskva."

Om Ben Gurion tänker sig för två gånger, är detta förstas hans andra tanke. Men han fördömer och kritiserar instinktivt alla dessa judar som inte är sionister och som inte känner "den judiska tillhörigheten" som sin centrala idé och domineras av den. Men när man påpekar likheten mellan hans ord och Stalins propaganda (under läkarsammansvärjningen) rodnar han förläget och rättar sig själv.

I Israel har världens äldsta folk bildat den yngsta nationalstaten. Och de är känslomässigt angelägna att ta igen den förlorade tiden. Den individuella och kollektiva lyckans ideal skall för nästan alla judar här växa och bli ett starkt och skyddande nationellt skal. För att detta skall lyckas måste man bli av med Diasporan, minnena, sederna, smakerna och lukterna från

exilen, från tusentals år av liv i exil. Det innebär att de måste glömma Polens, Rumäniens, Litauens, Österrikes, Marockos, Turkiets och Iraks klimat, landskap, sånger och språk. Och det är en komplicerad och svår process att psykologiskt befria sig från sitt ursprung sedan man redan upplevt den tragiska fysiska omflyttningsprocessen. I själva verket har den största delen av denna generation israeler inte slagit några rötter i Israel och de kan inte heller göra det. Israel är de statslösa stat. Och det är därför de talar så mycket om att ”slå rot”.

De längtar efter att komma bort från sitt förflutna och glömma alla tecken på förolämpning, alla skamliga kännetecken och alla gula märken som judehatet någonsin uppfunnit. De längtar också efter att glömma en del av sitt eget väsen. En del israeler skäms nästan neurotiskt för att de talar jiddisch, det språk som de hörde sina första barnramsor och bibelberättelser på och den ”jargong” på vilken en förvånansvärt rik litteratur växte fram i Östeuropa före den judiska katastrofen. När jag närmar mig en främling ombord på ett israeliskt skepp eller på en gata i Tel Aviv och frågar honom vilket språk han vill bli tilltalad på, svarar han oftast tyska, men bara mycket sällan jiddisch. Men så snart främlingen öppnar munnen och börjar prata är det uppenbart att han talar jiddisch. Han kan inte tala riktig tyska. Men han vill inte medge det. Jiddisch är språkets ”gula märke”, som han beslutat sig för att kasta bort.

Men den inställningen till jiddisch var typisk för sionismen redan långt före Hitler. Sionismen har redan från början strävat efter att återuppliva hebreiskan. Det ligger en viss snobbism i den attityden och det skulle det också vara om grekerna eller italienarna försökte överge sina moderna språk och gå tillbaka till klassisk grekiska eller latin. Sionismen har alltid betraktat judendomen som sagoprinsen som dömts att under många år leva i fattigdom, men som sedan återvänder till sitt kungliga palats, slänger av sig sin fula; smutsiga, grå maskeraddräkt och klär sig i kungligt guld och purpur. På tröskeln till Israel överger judarna jiddischspråkets paltor för hebreiskans guld och purpur.

”När tänker du börja skriva dina böcker på hebreiska i stället för på engelska?” frågar mig Ben Gurion i en ton som avslöjar stort självförtroende. Han anser att det är självklart att alla judiska författare har en moralisk skyldighet mot Israels hebreiska litteratur.

Denna israelisk-hebreiska självsäkerhet skall sammansvetsa alla Israels olika delar till en enda nation med andlig och kulturell enhet. Men bakom denna självsäkerhet ligger också judarnas naturliga längtan efter sin barndoms och ungdoms länder och kulturer, en längtan som ibland uttrycks på ett mycket ädelt sätt.

Nästan varje israeliskt bokhandelsfönster avslöjar denna hemlängtan. Nästan varje fönster är en judisk intellektuell elegi. Bokhandeln är en mycket viktig del i det israeliska livet, därför att judarna här fortfarande är Am Hassefer — ”bokmänniskor”. Boken är en primär nödvändighet här. Och i Tel Aviv, Haifa eller Jerusalem verkar det finnas lika många bokhandlare som livsmedels- och grönsaksaffärer. I jordbruksområdena finns det stora bibliotek av ett slag som man knappast kan hitta på landsbygden någon annanstans.

Det är inte kriminal- och kärleksromaner som fyller hyllorna eller serier och billiga bestsellers utan fina och allvarliga böcker, som skrivits av alla olika nationers poeter, tänkare och samhällsvisionärer. De finns här både i hebreisk översättning och på originalspråk. I ett bokhandelsfönster på en liten bakgata kan jag hitta en mycket fin upplaga av Goethe på tyska, en ny hebreisk översättning av Heines *Buch der Lieder*, nya israeliska upplagor av Gogol och Pusjkin bredvid översättningar av Freuds arbeten, en samling med Walt Whitmans poesi och en ny hebreisk tolkning av Mickiewicz' *Pan Tadeusz*, Polens nationalepos, och några ungerska och rumänska romaner. Varje immigrantgrupp tycks vara angelägen om att låta sina

barn, som växer upp i Israel, få dela deras egen barndoms och ungdoms konstnärliga upplevelser. En f.d. advokat från Leipzig skulle tillsammans med sin son vilja njuta av Nietzsches rika stilkonst. En polsk judinna kan inte föreställa sig att hennes dotter skulle växa upp utan att ha läst Zeromskis socialpatriotiska romaner. Och den gamle juden från Odessa diskuterar djupsinnigheterna i *Bröderna Karamazov* med sitt barnbarn.

Heinrich Heine skrev en gång att när judarna drevs från sitt land, lämnade de kvar alla rikedomar och tog bara med sig en enda ägodel i exilen, nämligen Boken. Sedan vaktade detta ”spöklika folk” under århundraden Boken, Bibeln, och bevarade den åt den övriga världen. Nu uppenbarar sig åter detta ”spöke” i form av en nation. Och när det återvänder till sitt land, för det med sig hem till Jordanflodens stränder och Judéens kullar alla världens stora böcker.

Staten Israel är i huvudsak ett verk av judarna från Östeuropa, speciellt från Ryssland, Polen och Litauen. Nästan alla sionismens visionärer, nästan alla de första ledarna, talesmännen, politikerna och pionjörerna utom Herzl och Nordau kom därifrån. När den judiska staten utropades 1948 bestod nästan halva befolkningen av judar av ryskt och polskt ursprung.

I de östeuropeiska gettona levde det gamla judiska livet kvar och där drömde man intensivast om Sion. När judarna vid påsktiden hälsade på varandra med det traditionella Leshono habo be Yerushalaim — ”Nästa år i Jerusalem” — lät hälsningen mycket mer annorlunda där än i de judiska hemmen i Västeuropa eller i Amerika. Den utveckling, som före nazismens uppkomst ledde till att franska, engelska, italienska och tyska judar ”assimilerades”, kom aldrig särskilt långt i Ryssland eller i Polen. Där levde judarna i stora sammanträngda massor. De hade sitt eget speciella sätt att leva på. Och de absorberande krafterna i de slaviska kulturerna var alltför svaga för att dra in dem och assimilera dem. Därför var Östeuropa judendomens hemvist framför andra. (Vilna kallades inte för intet ”Litauens Jerusalem”) Är det då så konstigt att Israel är ”det östeuropeiska gettots andliga koloni”, som en västeuropeisk jude sagt.

Ändå hade det östeuropeiska gettot delats mot sin egen önskan och revolterat mot sig självt, sin ortodoxi och mot yttervärlden. Den revolten tog sig två mot varandra fientliga uttryck, det ena i sionism och det andra i revolutionär marxistisk socialism. Medan socialism, liberalism och sionism i väst stod i ett positivt förhållande till varandra, kämpade de i öst en bitter strid mot varandra om de judiska massornas lojalitet. Det fanns alltid en stor klyfta mellan den sionistiske och den antisjonistiske juden. Antisjonisterna bad judarna enträget att lita på sin icke-judiska omgivning och hjälpa ”de framstegsvänliga krafterna” som fanns runt omkring dem. De ville att judarna skulle hoppas att dessa krafter skulle kunna försvara dem mot antisemitism. ”Den sociala revolutionen skall ge judarna jämlikhet och frihet. Därför behöver de ingen sionistisk Messias”, löd generationer av vänstersympatiserande judars stående argument. Sionisterna, å andra sidan, påminde om icke-judarnas djupt rotade judehat och uppmanade judarna att inte lita på någon när det gällde framtiden utom på den egna staten. Sionisterna har vunnit en fruktansvärd seger i denna strid: sex miljoner judar måste förintas i Hitlers gaskamrar för att staten Israel skulle realiseras. Det skulle ha varit bättre om Israel aldrig hade blivit fött och de sex miljonerna judar hade fått överleva. Men vem kan klandra sionismen för det annorlunda resultatet? Israel är mer än de östeuropeiska gettonas andliga koloni. Det är deras stora tragiska postuma ättling, som slåss för sitt liv med andlös vitalitet.

Den östeuropeiska sionismen var obetingat antirevolutionär. Ändå levde den i den ryska revolutionens atmosfär och inandades den luft som svävade omkring den stora revolutionära rörelsens idéer, som var aktuella före bolsjevikrevolutionen och som nådde sin kulmen med den revolutionen. Dessa idéer satte outplånliga spår på sionismen.

Den unge jude, som i Kiev, Odessa och Warszawa misstrodde de polsk-ryska revolutionära idéerna och som längtade efter att bana väg för den judiska staten i Palestina, var som regel uppfylld av de idéer han flydde från. Det upptäckte han, när han kom fram till Palestina. Han kom till Palestina med smulorna från den ryska revolutionens bord. Och han använde dessa smulor som utsäde till Galiléens, Samariens och Judéens heliga öken.

I Histadruths¹ nya imponerande högkvarter i Tel Aviv, tycker en del av ledarna att det är lättare att tala ryska än något annat språk, trots att det är mer än trettio år sedan de emigrerade från Ryssland. Ben Gurion hade knappt hunnit hälsa mig välkommen förrän han började hålla ett föredrag om den ryska revolutionen. Ämnet fascinerade honom tydligen: ”En man hade kunnat rädda världen, men olyckligtvis lät han tillfället gå sig ur händerna”, sa han. ”Och det var Lenin.”

Ben Gurion är snarare polsk än rysk jude. Men detta naiva uttalande är hans omedvetna hyllning till den ryska revolutionen.

Mordehai Namir, Histadruths generalsekreterare, svarar på frågan om Histadruths bärande organisationsprincip med orubblig själv tillit: ”Vet ni inte att den bärande principen här är demokratisk centralism?”

Demokratisk centralism i dess absoluta betydelse, är naturligtvis inte en rysk eller en bolsjevikisk uppfinning. Den kom till Ryssland och bolsjevikerna från Västeuropa. Men den har kommit till Israel och Histadruth från Ryssland.

Kontrasten mellan rikedom och fattigdom är slående i Israel. Avståndet mellan rucklen i genomgångslägren i Maabara för immigranter utan pengar och de luxuösa hotellen och villorna på Mount Carmel är verkligen mycket stor. Men skamkänslan för dessa kontraster är också mycket stor, och liknar den som fanns i Tolstojs och Tjechovs Ryssland. Där finns en känsla för jämlikhet som påminner om den som var en levande verklighet i Sovjetunionen innan den utplånades av stalinismen. Fackföreningarna håller fast vid jämlikhetstanken i sin lönepolitik. Det är inte stor skillnad på lönerna mellan utbildade och utbildade arbetare, tjänstemän, fackmän och statstjänstemän. Folk klagat över att frånvaron av stimulanslöner håller på att försena Israels ekonomiska utveckling. Kibbutzen, jordbrukssamhället, är ett koncentrat av den israeliska jämlikhetstanken. Den utgör också det viktigaste inslaget i Israels moraliska och intellektuella natur. Kibbutzens idé är ett slags indirekt resultat av de ryska narodnikerna eller populisterna. Det är en narodniksk vision av jordbrukssocialism som tycks ha förverkligats i de judiska oaserna, som ligger spridda över den f.d. arabiska öknen.

Narodnikerna förkunnade sin bondesocialism under slutet av artonhundratalet då Ryssland ännu inte hade någon modern industri. ”Sions älskande”, den moderna sionismens föregångare, kom från Ryssland till Palestina innan den narodnikska utopin fullständigt försvunnit. Nästa aliya (immigrationsvåg) kom efter den ryska revolutionens nederlag 1905-06. Människorna från den aliyan grundade några av de största och vackraste kibbutzerna i Galiléen nära Tiberias och bland Judéens kullar i Jerusalems omgivning. Nästa immigrantvåg kom efter bolsjevikrevolutionen. De rika judarna, som lyckades rädda något av sina rikedomar när de emigrerade, slog sig ner i Berlin, Paris eller London. De som kom till Palestina ville bara rädda sin dröm om den judiska staten.

Lenins regering i Ryssland under den nya ekonomiska politiken uppmuntrade en handfull idealistiska bönder och partiintellektuella att bilda frivilliga experimentjord-bruksamkommuner

---

¹ Den israeliska fackföreningsrörelsen

som sköttes som ”framtidens laboratorier”. Man skall inte blanda ihop Lenins kommuner med Stalintidens kollektivjordbruk. Den nya kibbutzen i Israel bildades med dessa tidiga ryska kommuner som förebild. De byggdes av pojkar och flickor som lämnade sina föräldrahem och blev medlemmar i radikala sionistiska socialistorganisationer, som Hashomer Hatzair, inte för att bekämpa klasskampen utan för att dika ut träskmarkerna i Emek och Huley och täcka Karmels och Samariens kullar med vingårdars och frukträdgårdars grönska.

Ur sociologisk synpunkt är kibbutzen en unik institution. De första idéerna om kibbutzen går längre tillbaka än till den gamla ryska populiströrelsen. De finns i Fouriers skisser över falangstärerna, i Robert Owens kooperativa experiment och i andra briljanta och originella planer från den utopiska socialismens klassiska period. Kibbutzens grundare hoppades, liksom de utopiska socialisterna, på att åstadkomma socialism genom att föregå med gott exempel snarare än att genom en systematiskt revolutionär kamp störta det etablerade samhället. Och händelsevis fanns det inget etablerat samhälle att störta i den palestinska öknen. Den utopiska socialismens luftslott brukade störta samman så snart de hade rests. Kibbutzen är bokstavligen byggd på sand. Men den har visat sig vara mycket stabilare. Den äldsta kibbutzen skall snart fira halvsekeljubileum och det finns många som är tjugo och trettio år gamla och som har vuxit och blivit rikare.

Den som inte har sett en kibbutz, kan knappast föreställa sig det djärva och originella i idéns utformning. En kibbutz har oftast flera hundra medlemmar som bor i små, oftast både estetiskt byggda och möblerade våningar. Mitt emot vita bungalowrader, omgivna av blomsterland, ligger den gemensamma matsalen, bibliotek, skolor, läkarcentralen och andra byggnader som utnyttjas gemensamt. Verkstäder och ladugårdar ligger i utkanten av området. Fördelningen av arbetet mellan kibbutz-medlemmarna är frivilligt. Det blir mer och mer komplicerat allteftersom jordbrukstekniken utvecklas. I en del kibbutzer finns rätt stora fabriker. För medlemmar under femtio år är arbetstiden nio timmar om dagen och för äldre fyra timmar. Om en medlem visar konstnärliga eller vetenskapliga anlag kan kommunens råd förkorta hans arbetstid i jordbruket eller ge honom ett sabbatsår.

Alla får lika stor ersättning. Kläder, mat, möbler, medicinsk hjälp, cigaretter, böcker (även målningar och reproduktioner) utdelas från en gemensam fond ”till var och en efter hans behov”. Varje medlem får några pund i fickpengar. Levnadsstandarden i en kibbutz beror på den gemensamma fondens storlek, på det man samlat under årens lopp, på det dagliga arbetets lönsamhet och på den förtjänst som de försäljningsorganisationer gör som säljer produktionsöverskottet till utomstående.

Den kommunistiska principen omfattar också barnens uppfostran. De växer upp inom kibbutzen, men lever i sina egna hus och tillbringar några få lediga timmar på kvällen med sina föräldrar. Jag har märkt att kibbutz-medlemmarna är så vana vid att barnen uppfostras gemensamt att de helt naturligt talar om alla barnen i kibbutzen som sina egna.

Kibbutzen är på något sätt en kombination av ett scoutläger och ett benediktinerkloster som livas upp tack vare frånvaron av tvingande disciplin och ett slags ledighet och meningsfylldhet i relationerna mellan människorna. Kibbutzens medlemmar har alla skäl att vara stolta över sin moral och de är mycket medvetna om det. De berättar att en sovjetisk envoyé i Israel under kriget besökte många, många kibbutzer för att försöka ta reda på hur de fungerade jämfört med de sovjetiska kollektivjordbruken. Det var inte så konstigt att den jämförelsen mellan sovjetiska kolchoser och kibbutzen inte var särskilt gynnsam för den ryska kolchosen, som varit beroende av en efterbliven, lat och rädd musjik, medan kibbutzerna byggts tack vare idealistiska intellektuella och arbetares självuppoftning och mod. I en kibbutz bad sov-

jetenvoyén att få se kibbutzens fängelse, sedan han inspekterat det moderna mejeriet, skolan, biblioteket (som bestod av en sammanslagning av tjugo tyska universitetsprofessorers bibliotek), teatercirkeln etc.

”Vi har inget fängelse här”, svarade man.

”Det är omöjligt”, utropade diplomaten. ”Vad gör ni då med kriminella och förbrytare?” Kibbutzmedlemmarna försökte förklara att man ännu så länge inte hade behövt bry sig om något så allvarligt brott att det hade krävt ett sådant straff. Och det var bara naturligt att det förhöll sig på det sättet. Medlemmarna utvaldes mycket noggrant. De var män och kvinnor med hög socialistisk moral. De som inte var nöjda hade rätt att lämna kibbutzen frivilligt. I extrema fall kunde kibbutzen utesluta olämpliga medlemmar. Denna speciella kibbutz dominerades av det pro-stalinistiska Mapampartiet. Men sovjetenvoyén vägrade att tro på det som man berättade för honom.

”Naturligtvis kan ett samhälle på flera hundra medlemmar inte klara sig utan ett fängelse”, sade han.

Ryssen dolde inte sina tvivel och han lät förstå att han tyckte det var ett gott skämt att judarna för en gångs skull hade visat sin egen Potemkinby för en ryss.

Emellertid lever bara sjuttiotusen människor, inte mer än fem procent av Israels befolkning, i kibbutz. De betraktas som Israels första invandrare och deras inflytande är mycket större än deras antal. I städerna möter man många människor som vid en eller annan tidpunkt tillhört en kibbutz och som fortfarande attraheras av den idealism som kibbutzerna utstrålar. Många stadsbor är angelägna om att sända sina barn till kibbutzskolorna, som är kända för sina hypermoderna pedagogiska metoder.

Under den engelska mandatperioden hade kibbutzerna mycket större betydelse i Palestinas liv än de har nu. Den judiska befolkningen var mycket mindre då. Det fanns varken ett judiskt regeringsmaskineri, en judisk armé, polis eller domstol då och kibbutzen bildade med sin fasta organisation, höga moral och disciplin ett slags judisk stat i staten. Många nuvarande statstjänstemän och ämbetsmän kommer ursprungligen från en kibbutz och är som regel fortfarande medlemmar i sin gamla jordbrukskommun. En del försöker kombinera statstjänst med arbete i kibbutzen och detta är möjligt därför att landet är så litet och därför att det är något familjärt över Israels hela karaktär. I en kibbutz fann jag t.ex. att traktorföraren var f.d. israelisk ambassadör i Prag och Budapest. I en annan pekade man på en lång, stark och solbränd barfota herde (som nästan såg ut som Michelangelos David), som höll på att driva hem fåren från fälten i solnedgången. Han hade varit en av befälhavarna i den israeliska armén under 1948 års ”befrielsekrig”.

Kibbutzen är fortfarande Israels moraliska kraftstation, men har sedan någon tid tillbaka befunnit sig mitt uppe i olika kriser. Den har överskuggats av den nybildade staten och dränkts av tillströmningen av nya immigranter. Sionismens pionjärer delar med så många andra pionjärer det sorgliga ödet att besestras av själva segern.

Sedan 1948 har Israels befolkning mer än fördubblats. Nykomlingarna är inte som idealisterna från de tidigare invandringsvågorna. De är i stället människovrak från koncentrationslägren, den europeiska judendomens människorester och mängder av orientaliska judar som flytt undan arabernas hat och hämnd. De första sionistiska invandrarnas ideal verkar främmande och oförståeliga för många av de nya immigranterna. För dem verkar en liten ranglig lumpbod eller ett tobaksstånd någonstans i staden tusen gånger mer attraktivt och respektabelt än alla

kibbutzens kollektiva underverk eller ens dess relativt höga levnadsstandard. Tiotusentals av dessa nya immigranter lever fortfarande på bidrag i genomgångslägrens slum. En del av dem vägrar till och med att flytta in i de nya bostadskvarter, som regeringen har byggt. De föredrar att fortsätta att leva på bidrag i sina gamla skjul framför att betala hyra i de nya husen. En del åker tillbaka till Tunisien eller Marocko. Landets ekonomi kan bara långsamt och med stora svårigheter, om ens överhuvudtaget, slussa in dem i samhället. Förgäves erbjuder kibbutzerna dem att ansluta sig som likaberättigade medlemmar.

”Vi är stadsbor. Vi skall inte bli bondtölpar”, svarar f.d. skraddare från Bukarest och gårdfarihandlare från Vilna.

”Vi vill tjäna våra egna pengar för att kunna spara litet. Vi tror på äganderätten. Ert kollektiva ägande är ingenting för oss”, säger en del av dem.

”Vi vill inte äta i gemensamma matsalar hela vårt liv och låta våra barn bo utanför hemmet”, säger andra.

”Anställ oss som arbetare mot lön”, ber andra. ”Betala i reda pengar och begär inte att vi skall bli medlemmar i er kommun ”

Denna attityd är värre än en förolämpning mot tron på kibbutzens idé. Den skapar också (eller avslöjar bara) ett nytt moraliskt dilemma. Man ställer plötsligt krav på kibbutzen att den skall bli en ”kapitalistisk arbetsgivare”. Och egendomligt nog kommer kravet från blivande arbetare och anställda. Att hyra arbetskraft vore för kibbutzen att överge sin viktigaste princip. Det tycker åtminstone den största delen av medlemmarna även i de kibbutzer som tillhör mapaipartiets mer moderata form av socialism. A andra sidan är regeringen, som leds av mapaipartiets ledare, angelägen att anpassa de nya immigranterna till samhället och uppmanar kibbutzerna att överge sin ”ideologiska renhet” och anställa arbetslös arbetskraft från genomgångslägren. I kibbutzerna finns också en del som tycker det är riktigt. Jordbrukskommunernas ekonomi har under de senaste åren starkt utvecklats, medan medlemsantalet i stort sett förblivit detsamma. Man måste anställa arbetskraft utifrån för att kunna vidmakthålla expansionen och förhindra stagnation. ”Att anställa eller inte anställa?” lyder den moraliska fråga, som nu debatteras med passionerat intresse. En del inbrytningar har redan skett på det gemensamma ägandets område. Inom många kibbutzer kan man numera hitta anställd arbetskraft. Teoretikerna arbetar ivrigt på att finna ny formuleringar, som skall kunna begränsa den anställda arbetskraftens storlek. Och alla kibbutzer ”från Dan till Beer-Seba” svär heligt på att aldrig bli kapitalistiska hur höga kapitalismens vågor än kommer att gå utanför deras gränser.

Därför kanske *falangstärernas* historia upprepar sig i Israel. I den utopiska socialismen föll alla affärsexperiment sönder eller förvandlades till kapitalistiska företag. Det kan också bli kibbutzens slutliga lott, om inte en social omvälvning i hela Mellersta Östern förändrar kibbutzens omgivande miljö.

Än så länge strävar kibbutzen efter att hålla sig kvar, och den får hjälp i sina strävanden mycket på grund av att den tjänar ett nationellt intresse. Kibbutzen är fortfarande det viktigaste bälverket i Israels försvar. Den måste bära inbördeskrigets tyngsta bördor både som förtrupp och eftertrupp. Kibbutzens struktur och organisation gör den till en idealisk militärkoloni eller milis I varje kibbutz förevisas kyrkogården med gravar, där män och bröder som fallit i strid mot araberna vilar, och monument över de fallna som rests av ortens (ofta världsberömda) skulptörer. Om man råkar komma till en kibbutz efter solnedgången, är det mycket troligt att vakten som stoppar besökaren med gevär i handen är en artonårs flicka. De

flesta kibbutzer ligger nära gränsen och den israeliska regeringen grundar alla sina såväl militära som moraliska försvarsplaner på dem.

Bastionerna i Israels utopiska socialism är fulla av gevär.

Israels kulturella klimat påverkas kraftigt av förändringarna i folkets sammansättning. Under den engelska mandatperioden var judarna av europeiskt ursprung i majoritet. Nu är de bara en minoritet. Immigranter från Asien och Afrika utgör mer än femtio procent av Israels befolkning.

Judar från franska Nordafrika, till hälften araber, till hälften fransmän till utseendet, högljudda och temperamentsfulla, sitter med sina familjer framför sina hyddor och affärer, som de övertagit från araberna. Föräldrarna pratar affärer och diskuterar för- och nackdelarna med att resa tillbaka till Marocko eller Tunisien, medan deras barn läser och diskuterar det senaste numret av Nouvelles Littéraires från Paris. Så finns där judarna från Iran i sina svarta lammskinnsmössor och de från Irak och Turkiet. En del av dem är västerländska, andra är orientaler. Och så judarna från Buchara i vita, fladdrande sabbatsdräkter av silke och med mjuka, bibliska skägg. Och slutligen jemeniterna med svarta, glödande ögon och svarta, långa, lockiga tinningslockar som hänger från deras rakade huvuden. Deras döttrar fyller arbetsförmedlingarna för att söka arbete som tjänsteflickor.

Man berättar för mig historien om när det engelska flygvapnet flög över fyrtiotusen jemeniter, män, kvinnor och barn, till Israel. De gick glatt ombord på flygplanen som de aldrig sett förut. De trodde att flygplanen var ”Den vita örnens vingar” på vilka de enligt en gammal profetia skulle återvända till det Heliga landet, när Messias kom. Men när de hade landat blev de dödsförskräckta när man bad dem gå ombord på bussar, som skulle ta dem med till det israeliska genomgångsläget. Det fanns inga färdmedel i profetian som liknade bussar.

Judarna här i Israel är inte längre bara ett utflöde från Europa till Asien, som det var under så många år. Levanten och den sydarabiska öknen har också gett sitt bidrag till Israel. Men hur kommer detta möte mellan öst och väst att påverka Israels kulturella utseende? I Jerusalem och Tel Aviv kan man få höra alla slags djupa teorier och prognoser. En del pekar på de orientaliska judarnas höga födelsesiffror och förutspår en ”syntes” och en ny israelisk kultur. Jag tror att de europeiska judarna till sist kommer att assimilera de orientaliska judarna. Européerna representerar en högre civilisation som vanligtvis brukar ”erövra” den lägre. Och de europeiska judarna håller redan på att erövra orientalerna genom skolan och armén, som båda har en avgörande betydelse för enandet av Israels språk, kultur och seder.

Under tiden kan man märka en viss antagonism mellan de orientaliska och de västerländska judarna. Den västerländske juden sitter på alla betydelsefulla poster i statlig tjänst, inom armén, i undervisningen, industrin, handeln och finansvärlden. De orientaliska judarna känner sig som andra klassens medborgare och som offer för diskriminering och europeisk högfärd. (Ibland klagar man t o m över rasdiskriminering.) Under många år har judar klagat över icke-judarnas diskriminerande uppträdande och nu är det judar som klagat över andra judar. En del orientaliska judar ser att deras sociala status här är lägre än den var i deras gamla hemland. I franska Nordafrika stod t.ex. den judiske affärsmannen någonstans mitt emellan kolonialisten och den efterblivne araben. Han befann sig någonstans mitt på den sociala skalan. I Israel befinner han sig längst ner. I förhållande till den europeiske juden intar han samma ställning som den nordafrikanske araben gör i förhållande till fransmannen.

Den europeiske juden är medveten om orientalernas svartsjuka och agg och ibland är han rädd för dem. Man kan till och med få höra tvivel om deras lojalitet.

”Gud vet om de inte går med araberna om det skulle bli krig. Det är inte så stor skillnad mellan dem och araberna, eller hur?”

Detta är antagligen inte så allvarligt menat, men det avslöjar den spänning som finns där. En del tror att de orientaliska judarnas fientlighet en dag skall piskas upp och utnyttjas av t.ex. revisionisterna, det potentiella fascistpartiet, som nu inte är så starkt att man behöver räkna med det. Under tiden manövrerar alla partier och politiker med ett öga på den orientaliska delen av befolkningen och försöker analysera dess känslighet och påverka dess moral. När höga ämbetsmän påstår att man måste uppträda hårt och fast i sin politik gentemot araberna, därför att orientaler brukar betrakta allt annat slags politik som svaghetstecken, tänker de inte bara på araberna utan också på de israeliska orientalerna. ”Vedergällningsaktionerna” mot araberna och Kibiyamassakern var lika mycket ämnade att hålla andan uppe på de orientaliska judarna som att skrämma araberna.

De flesta orientaliska judar är ortodoxt religiösa och låter sig ibland ledas av de fanatiska östeuropeiska rabbinerna. De gjorde det under de våldsamma demonstrationerna mot införandet av kvinnlig militärtjänst. Ändå har de afrikanska och asiatiska judarnas ortodoxi sitt ursprung snarare i socialkonservatism än i religiöst bigotteri. Den är i varje fall mycket mildare och mer tolerant än de östeuropeiska judarnas ortodoxi. De polska, ryska och litauiska rabbinerna och överrabbinerna och deras anhängare tillhör världens vildaste religiösa fanatiker. Och deras tillhåll i Mea Shaarim ”de hundra portarna” bildar ett verkligt judiskt medeltidsreservat.

De hundra portarna, är trots sitt namn, som påminner om orientalisk forntid, bara från förra århundradet. Det var i de kvarteren i Jerusalem, som gamla och fromma judar slog sig ner när de kom till Palestina för att dö i det Heliga Landet. Hela dagen genljuder de trånga, sjabbiga husraderna av bön och talmudisk sång. Det finns lika många synagogor, talmudiska skolor och affärer med liturgiska tillbehör som bostadshus i Mea Shaarim. De långskäggiga, mörkögda och blekhyade invånarna klär sig i långa svarta kappor även i den värsta hettan och så går också de små pojkarna klädda, som fått välsignelsen att studera Talmuds kommentatorer ett stenkast från Sions berg. Här lever Mishnas regler fortfarande, enligt vilka det är en allvarlig synd för en jude att säga: ”Se så vackert trädet är därefter”, därför att endast Herren är värd att beundras. Mea Shaarims män, men även de små pojkarna, vänder blicken in mot sig själva eller ner mot marken. På så sätt undviker de att kasta syndiga blickar på träd eller på förbipasserande kvinnor. Här kan en kättare ännu bannlysas från synagogan till dånet från vädurens horn och i skenet från brinnande vaxljus, ty var om inte i närheten av den bibliska *Gan Hinom* bör den rabbinska lagen tillämpas å det strängaste?

Varje fredagskväll innan solen har gått ner fyller Mea Shaarims trosfanatiker genomfartslederna från stadens centrum till sina egna kvarter. De välkomnar sabbaten med vilda danser och stoppar all gatutrafik under ett dygn. Ve den förbipasserande som med pipa i mun och en flicka vid armen vågar sig in på de krokiga gatorna i Mea Shaarim på sabbaten. Han kommer att bli överöst med en skur av stenar eftersom Mea Shaarim tror på bibelns stening av syndaren. Och om en läkare i bil eller ambulans vågar sig in på dessa krokiga gator på sabbaten möts också han av ett stenregn.

Mea Shaarim är mycket betydelsefullt, inte på grund av sin exotiska ”lokalfärg” utan på grund av sitt inflytande på Israels kulturella klimat. Man skall inte underskatta det inflytandet. Kibbutzen och Mea Shaarim är de två motpolerna i Israels andliga liv. Judiska ”fritänkare” och ”kämpande reformvänner” blir mycket ödmjuka när de lämnas ensamma med judisk ortodoxi. Och därför sköter den talmudiska lagen alla äktenskaps- och familjeförhållanden,

för att bara nämna några områden i det judiska livet som domineras av religionen. Till helt nyligen var en gammal ålderdomlig ortodox rabbi, med knappast någon vanlig skolutbildning alls, inspektor vid den juridiska fakulteten vid universitetet i Jerusalem. Vid varje steg snubblar man på något bevis som stöder det redan anförda påståendet, att det finns mycket mer än en svag anstrykning av anakronistisk teokrati i Israel.

Jag diskuterade detta problem med chefredaktören för en vänsterinriktad kulturtidskrift, en begåvad författare som också översatte Shakespeare till hebreiska. Han protesterade rätt upprört mot min anmärkning att Israel levde under Mea Shaarims andliga dominans. Men när han blev utfrågad, måste han medge att israelerna betalade en ansenlig tribut till den religiösa ortodoxin. För att ta ett tragikomiskt exempel: de får inte föda upp svin fastän svinuppfödning snabbt skulle kunna hjälpa till att lösa Israels livsmedelsproblem och hjälpa upp betalningsbalansen. Keren Kayemeth, Nationalfonden, som äger det mesta av jorden, arrenderar ut jord på villkor att man inte föder upp svin. På så sätt tvingas också de ateistiska kibbutzerna, som tillhör den mest extrema vänstern, att anpassa sig till rabbinernas vilja. Chefredaktören försökte först hitta på en mängd progressiva ”ursäkter” för detta men till sist blev han röd i ansiktet och förlorade behärskningen:

”Anser ni verkligen att vi, för att lätta våra ekonomiska bekymmer, skulle tillåta svinuppfödning i det Heliga Landet? Aldrig, aldrig, aldrig!” ropade han.

Israeler som betraktat mig som antisionist sedan många år tillbaka är nyfikna på att höra vad jag anser om sionismen. Jag har naturligtvis för länge sedan övergivit min antisionistiska inställning, som grundade sig på ett förtroende för den europeiska arbetarrörelsen, eller ännu hellre, för det europeiska samhällets civilisation, ett förtroende som det samhället och den civilisationen inte infriat. Om jag i stället för att ha bekämpat sionismen på 1920- och 1930-talen hade uppmanat europeiska judar att resa till Palestina, hade jag kanske lyckats rädda några av de liv som senare utrotades i Hitlers gaskamrar.

För de europeiska judar som överlevde — är det bara för dem? — har den judiska staten blivit en historisk nödvändighet. Den är också en levande verklighet. Hur stora de inbördes fejderna, besvären och missräkningarna än må vara, besjålas Israels judar av en frisk och stark nationalkänsla, och de är fast beslutna att konsolidera och stärka sin stat med varje medel de kan få till sitt förfogande. De har också en väl berättigad känsla av att ”den civiliserade världen”, som på ett eller annat sätt har de europeiska judarnas öde på sitt samvete, inte har någon moralisk grund att stå på när den predikar för Israel eller hotar landet på grund av något verkligt eller inbillat brott mot internationella förpliktelser.

Men jag är inte heller nu sionist. Och jag har upprepat det om och om igen både offentligt och privat. Israelerna accepterar det med oväntad tolerans, men de tycks vara förvirrade:

”Hur kan det vara möjligt att *inte* omfatta sionismen om man erkänner att staten Israel är en historisk nödvändighet?”, frågar de.

Vilken svår och smärtsam fråga att besvara!

Människor hoppar från ett brinnande eller sjunkande skepp oavsett om de hamnar i en livbåt eller på en flotte. För dem är det språnget en ”historisk nödvändighet”. Flotten är på ett sätt grunden för hela deras existens. Men följer härav att språnget skall göras till program eller att man skall betrakta flott-staten som grunden för en politisk orientering? (Jag hoppas att israeler och sionister som läser detta inte skall missförstå uttrycket ”flott-stat”. Uttrycket beskriver Israels osäkerhet, men vill inte förminska de konstruktiva resultat som Israel uppnått.)

Enligt min mening är det bara en ny judisk tragedi att världen tvingat juden att söka trygghet i en nationalstat mitt i en tidsålder då nationalstaten håller på att upplösas. Under många århundraden var all framstegsvänlig utveckling i de västerländska länderna sammanbunden med nationalstatens bildande eller med rörelser som syftade att skapa nationalstater. Judarna hade ingenting med detta att göra och drog aldrig några fördelar av dessa rörelser. De förblev instängda i synagogan och i sina religiösa förpliktelser, medan västerlänningen satte de nationella lojaliteterna framför de religiösa, och fann sin utveckling inom nationen snarare än inom sin kyrka. Först nu, när människan inte längre kan utvecklas inom nationen och när hon bara kan förnyas inom något slags övernationell gemenskap, har juden funnit sin nation och sin stat. Vilken melankolisk anakronism!

”A, men visa oss den nation som har övergivit sitt statsskick för en kosmopolitisk eller internationell dröm”, säger mina israeliska vänner.

Ingen har naturligtvis gjort det. Och det har inte fallit mig in att uppmana israelerna att göra det. Det är bara så att nationalstaten upplöses och förvittrar oavsett om människorna är medvetna om det eller inte och hur mycket de än anstränger sig att behålla den. Den processen pågår över hela världen, även om den inte ser likadan ut överallt. Mycket av sovjetblockets styrka består i dess försök att ekonomiskt förena ett område som sträcker sig från Central-europa i väst till Kinesiska sjön i öst och att ena de produktiva krafter som finns hos detta områdes 800 miljoner invånare. För att lyckas med detta har stalinismen reducerat den nationella överhögheten till en skenbar företeelse och bara låtit de synliga symbolerna kvarstå. Nationalstaterna i väst har ännu så länge behållit mer än symboliska utanverk. Men de har också lämnat sin gyllene tidsålder långt, långt bakom sig. En orsak till deras svaghet är oftast att de hänger fast vid nationalstatsidén. I likhet med varje annan organism som har överlevt sig själv, kan nationalstaten bara förlänga sitt liv genom att intensifiera sin degenerationsprocess. I Tredje Riket upplevde nationalstaten sin höjdpunkt och sitt fall, sin uppståndelse och sin Svarta Mässa. Genom att Israel nu förenar sig med nationalstaterna måste det också dela deras förfall.

Om någon hade velat göra en lärobokskonstruerad nationalstat, skulle han inte ha kunnat göra en bättre parodi på en stat än Israel, med alla dess groteska korridorer, utbuktningar, smala näs och trianglar, som mästersnidarna i Förenta Nationerna karvat ut.

Vanligen framstår nationalstatens hela orimlighet i de gränser och tullmurar som skiljer nation från nation. Inom ett område på tio eller hundra tusen kvadratkilometer har miljoner människor byggt sina hem och lever en mer eller mindre normal existens. Men utanför området, vid nästa gräns, avslöjar sig nationalstatens hela vansinne. I Israel kan man aldrig komma ifrån detta vansinne Vart man än går är man alltid vid någon gräns.

”Titta, på kullarna där borta är syrierna!”

”De jordanska araberna infiltrerar den här dalen natt efter natt!”

”Där borta går den egyptiske vakten.”

”Akta dig för den där stigen. Den leder direkt till Libanon som ligger trettio yards härifrån!”

”Vi har byggt den här kraftstationen under jorden. Annars skulle den förstöras första dagen det blir krig.”

”Här går vår järnväg tre gånger genom fiendeland.”

”Vi åker inte på den här vägen efter solnedgången. Den går för nära gränsen.”

I Jerusalem förde premiärminister Moshe Sharett, som även var utrikesminister, fram mig till fönstret i sitt arbetsrum och visade på sanddynen utanför och på taggtrådstaket, som löpte på andra sidan dynen. Den jordansk-israeliska gränsen eller demarkationslinjen låg på mindre än ett stenkasts avstånd härifrån. Utrikesministern behövde bara lyfta på huvudet för att konfronteras med "fienden". Om eftervärlden någonsin bygger ett museum över nationalstaternas absurditeter, måste en bild av denna utsikt från statsministerns fönster ställas ut där. På museet måste taggtråden som går tvärs över det franska sjukhusets gård i Jerusalem också visas.

Vaktkurerna vid den Gamla muren mitt emot Sions berg och fotografier av barn som dödat medan de lekte utanför sina hem mitt bland taggtrådshindren skall också ställas ut på museet. Nationalstatens vansinne har kommit till Jerusalem och delat världsreligionernas vagga i två delar.

Med normala mått mätt är Israels ekonomi bankrutt. Exporten täcker bara en liten del av importkostnaderna. Merparten av underskottet betalas ur amerikanska judars stora fickor och med den amerikanska statens hjälp. Israel köper dyra livsmedel och råmaterial för pund och dollar och anstränger sig för att finna avlägsna marknader för sina egna produkter. Förr i världen var vägarna från Palestina till de arabiska grannländerna fyllda av bilar som fraktade livsmedel från arabländerna till Israel och industrivaror i motsatt riktning. Nu står handeln stilla därför att arabregeringarna vägrar erkänna staten Israels politiska existens och fortsätter att bojkotta den.

Klagomålen från de hundratusentals hemlösa araberna är ett sprängämne, som byggts in i själva staten Israels grundvalar. Det är inte rättvist att döma judarna för det. Människor som förföljs av monster och springer för livet kan inte hjälpa om de skadar dem som står i vägen, och trampar på andras egendom. Judarna anser att jämfört med deras egen tragedi är den orätt de gjort araberna en barnlek. Detta kan låta nog så rimligt, men det hindrar ändå inte att araberna lider under sina missförhållanden och kräver hämnd. För israelerna är Palestina judiskt och har aldrig upphört att vara det. För araberna är judarna inkräktare och kommer länge att förbli det.

Så länge man söker en lösning på problemet i nationalistiska termer är både arab och jude dömd att röra sig inom en ond cirkel, fylld av hat och hämnd. Araber mördar judiska mödrar och barn. Judarna utför Kibiyamassakern. Araberna väntar bara på en förevändning i de politiska händelserna i Mellersta östern för att kunna få ett tillfälle att krossa Israel. Under tiden iakttar de uppmärksamt Israel och letar efter något felsteg. Israels hopp är att arabstaterna för alltid förblir lika efterblivna, slöa och korrupta och utan vänner, som de var under det arabisk-israeliska kriget. Annars kan inte Israel hålla stånd emot fyrtio miljoner araber, även om dess egen befolkning tredubblas. Båda sidorna ser sin egen säkerhet och välgång i den andres osäkerhet, armod och nöd.

Det tycks inte finnas någon omedelbar väg ut ur detta tillstånd. I det långa loppet finns det kanske en utväg bortom nationalstaten, kanske inom en bredare ram av en federation i Mellanöstern. Israel skulle då kunna spela en roll i arabstaterna som skulle vara lika liten som dess befolkning är och lika stor som dess andliga och intellektuella resurser. Det sägs att yngre politiker och politiska ledare på båda sidor har börjat tänka på en sådan lösning. Men det är inte troligt att idén kommer att slå igenom så snart. Judarna är fortfarande alltför djupt omtöcknade av sin nyvunna nationalstat och araberna alltför uppfyllda av sitt missnöje för att kunna se särskilt långt framåt. En övernationell organisation i form av en Mellersta Östern-federation är ren framtidsmusik för båda. Men ibland är det bara värt att lyssna på framtidsmusik.